

**Un anàlisi a la pel·lícula “Enredados”:
reproducció i subversió de les representacions
de gènere**

[Treball de final de grau]

Àrea de feminisme i diversitat sexual
Claudia Piñana Sánchez
Tutora: Nagore García Fernández
Àrea de feminisme i diversitat sexual
Any: 2023/2024
Universitat oberta de Catalunya UOC
Grau en educació social

Agraïments

A ti Victor, por escucharme y querer seguir aprendiendo a ser mi mejor compañero de vida, por estar siempre, y entender cuando yo no he podido estar.

A ti Vega, mi bichita, sé que me has echado de menos, yo a ti también, pero espero que algún día entiendas que esto lo he hecho por mi, por ti y por todas nosotras, y ojalá pueda contribuir de alguna forma a que nuestro mundo sea más bonito.

Y a ti también yaya, porque no lo has podido ver, pero sé que estarías muy orgullosa de mí.

Os quiero con todo mi corazón.

Índex

Resum.....	4
1. Que m'ha portat fins aquí?.....	5
2. Introducció.....	6
3. El terme patriarcat. Incidència i resistència de la representació identitària de les dones al cinema.....	8
4. Estereotips i rols de gènere.....	12
5. Les pel·lícules d'animació com a eina socialitzadora i constructora d'identitats.....	13
5.1 L'evolució Disney en la construcció de les princeses.....	15
6. Metodologia.....	17
6.1 Anàlisi de contingut fílmic	17
6.2 Grup de discussió.....	18
7. Anàlisi	20
7.1 Anàlisi del contingut de la pel·lícula.....	20
7.1.1.Conclusions de l'anàlisi visual.....	30
7.2 Anàlisi del grup de discussió	31
7.3 Conclusions Finals	37
8. Referències bibliogràfiques.....	39
9. Annexos.....	42

Resum

La societat actual, esdevé una societat amb tendències neoliberal, digitalitzada, adultocèntrica, i patriarcal, tot i que comença a mostrar una certa consciència en termes de gènere. De la mateixa manera que la societat avança, ho fan els elements que hi formen part. El patriarcat del segle XXI, també es manifesta de manera més subtil, innovadora i troba noves formes de control i perpetuació dels elements i comportaments sexistes hegemònics, evidents en fets actuals com la violència masclista, la bretxa salarial, la cosificació de les dones, el llenguatge sexista o la perpetuació de rols i estereotips per raó de gènere. Partint d'aquesta estructura social on també s'emmarca el cinema, el qual entenem com a un element comunicador i reproductor de normes i valors socials, s'entén que el present anàlisi filmic, esdevindrà clau per a la detecció i subversió d'elements sexistes.

Aquest treball, doncs, cerca, a través d'un anàlisi on s'observen diversos elements de la pel·lícula d'animació *Enredados* (2010), com els personatges, la llum utilitzada o els plans cinematogràfics, elements que fan visible aquesta persistència contemporània dels elements sexistes i d'aquells elements de subversió. Per tal de reforçar l'esmentat anàlisi filmic i posar en valor les percepcions de les infàncies, es planteja un grup de discussió amb aquestes.

Paraules clau: *patriarcat, animació, anàlisi crític del cinema, estereotips de gènere, infàncies*

1. Que m'ha portat fins aquí?

Soc una dona blanca, heterosexual i mare d'una nena i futura dona blanca, i d'ençà que va començar la meva maternitat i amb ella la criança de la meva filla, reflexiono respecte el condicionament social, que esdevé en la conformació identitària de la persona i en l'atribució i la transmissió de significats, a certes característiques personals, com per exemple el sexe. La transmissió d'aquests significats esdevé present a les relacions socials i àmbits i pot ésser transmès a partir de diversos productes com la publicitat, les pel·lícules, els contes, els jocs, o simplement la interacció social. La criança, doncs, m'ha posat al davant la clara incidència de les estructures socials i de tots aquells comportaments, idees, judicis, valors, que la conformen, respecte a la nova membre, que s'ha d'integrar, i per tant conformar-se d'acord a les esmentades característiques, per tal de ser acceptada com a membre social. Davant d'aquesta realitat com a futures professionals de l'educació social, podem esdevenir claus, per a poder acompanyar i donar agència a les nostres infàncies, atorgant-les eines per l'anàlisi crític de les mateixes. En el cas del present treball, em centraré en els productes audiovisuals, concretament en la pel·lícula *Enredados*, mitjançant l'oferiment d'un espai obert al diàleg. Tenint en compte doncs, per un costat, que vivim en una societat tecnològica i digitalitzada i per altre costat que la necessitat de relació és inherent a quelcom ésser humà, justifiquem l'anàlisi en aquest àmbit concret, en el fet que “[l]as películas hacen algo más que entretener: “ofrecen visiones del mundo, movilizan deseos, influyen en nuestras posiciones y percepciones de la realidad y nos ayuda a construir la sociedad” (Loscertales y Nuñez, 2008, p. 758), per tant, aquest medi pot ser considerat com a un medi de socialització, que mostrarà tendències, valors i normes i en definitiva esdevindrà un mirall de la societat, que cal analitzar i qüestionar.

2. Introducció

El present treball, cerca analitzar la presència del patriarcat al món del cinema i explorar els elements que reproduïen i subverteixen rols i estereotips de gènere en un producte cultural concret, la pel·lícula d'animació *Enredados* (2010). A partir d'aquesta exploració es planteja posar de manifest que tot i que la societat ha avançat, i reconeix l'estructura del patriarcat com a forma d'opressió social, rebutjant consegüentment, social i públicament l'opressió en vers la dona, aquesta perdura en elements més invisibles i menys coercitius, com els micromasclismes, o la reproducció dels rols i estereotips per raons de gènere. A partir doncs, de l'anàlisi filmic, i usant una mirada acurada i crítica, necessària per a detectar la subtilesa dels elements sexistes a l'actualitat, es durà a terme la detecció.

Llavors en el present treball ens plantejem el següent objectiu general:

- Analitzar les representacions hegemòniques de gènere i les possibilitats de ruptura i subversió a la pel·lícula *Enredados*.

Del qual se'n deriven els següents objectius específics:

- Identificar elements i/o accions a la pel·lícula *Enredados* que mostrin relacions i/o estereotips per raó de gènere.
- Identificar elements que hegemonicament conformen els rols femení/masculí.
- Identificar els elements que qüestionin els rols femení/masculí.
- Explorar les reaccions per part de l'audiència respecte als continguts sexistes.
- Detectar quins elements poden produir diferències en les reaccions de l'audiència respecte al contingut audiovisual visualitzat.

El treball està dividit en dos blocs: en primer lloc el marc teòric que constarà d'una aproximació al concepte de patriarcat, i més concretament es farà una revisió de la incidència del patriarcat al món del cinema, del sorgiment de la teoria fílmica, esdevinguda per a posar en dubte la representació identitaria de les dones al món del cinema. Continuarem amb una anàlisi de la conformació dels constructes femenins i masculins, que en definitiva, tindran en compte alguns dels elements que entren en joc en la perpetuació de construccions identitàries i formes de relació, basades en el sexisme. A més, i ja centrant-nos en l'àmbit que ocupa la investigació, s'explorarà la representació de les diverses formes de sexisme al món l'animació, analitzant la conformació i característiques dels papers de les dones protagonistes dels films de Disney en algunes de les seves èpoques més rellevants, respecte a la producció filmogràfica.

En segon lloc la metodologia, responent a un enfocament qualitatiu, consisteix en dues tècniques: d'una banda l'anàlisi de contingut d'escenes de la pel·lícula i d'altra banda, un grup de discussió amb infàncies, que gira al voltant de les seves experiències i les situa, com a audiència clau i com a agents amb potencial per generar significats propis al voltant dels productes audiovisuals amb els quals dialoguen. Usant les dues tècniques es cerca donar evidències d'allò esmentat al marc teòric i explorar la intencionalitat en l'ús dels elements narratius i visuals al film, per tal de plasmar la presència i la possible subversió d'elements sexistes, i així concloure, atorgant la importància a la necessitat que esdevé per a la societat i per tant l'encàrrec que suposa per a l'educadora social, el fet situar-se al costat dels subjectes i revisar i construir noves realitats.

3. El terme patriarcat. Incidència i resistència de la representació identitària de les dones al cinema

El *diccionario de estudios de género y feminismos (2021)* entén el terme patriarcat com a un sistema social que subordina les dones i les seves desigualtats en relació als homes, pel sol fet de ser dones, així com les institucions bàsiques de la seva opressió, com la família, la maternitat, la herterosexualitat obligatoria, la prostitució i l'exploració reproductiva (Gamba i Diz, 923, p. 2021). En aquest sentit, entenem, que l'esmentada estructura atorga pel fet de néixer dona, una connotació i lloc social determinada. Durant diverses èpoques s'ha teoritzat al voltant del concepte patriarcat, concepte clau del feminisme occidental, però el diàleg no és reprès fins a principis del segle XX amb el sorgiment de la primera onada del feminisme i sobretot amb la segona onada del moviment feminista. Cap a finals dels anys 60, s'introdueixen nous debats al voltant de temes com "la lucha por la igualdad plena, la sexualidad libre, la denuncia de la invisibilidad del trabajo doméstico y de los estereotipos sexistas" (Muñoz Saavedra, 2019).

Segons Juan Plaza y Carmen Delgado (2007), s'esmenta "que los seres humanos necesitamos narraciones socialmente compartidas que den cuenta de nuestra realidad permitiéndonos así elaborarla" (p.129). Doncs bé, el cinema és una de les eines que aporta aquestes narracions. El cinema es presenta com a un medi de comunicació que esdevé un mirall de la realitat social i que té la capacitat de reflectir, canviar i transformar les relacions socials. Per tant esdevindrà clau en la reproducció o subversió d'elements sexistes i en el fet de poder instaurar aquest reconeixement social de les dones.

Coincidint amb la segona onada del feminisme esdevé la teoria fílmica feminista. Aquesta, inicialment, analitza de forma crítica de quina manera el cinema a Hollywood reflecteix i perpetua l'estereotip de la dona, i reflexiona vers l'efecte que té aquesta perspectiva en les espectadores. Com a resultat d'aquest anàlisi, esdevé la necessitat de trencar amb la representació femenina hegemònica, que s'emmarca en estereotips com la "buena (la virgen y la madre) y la mala (la prostituta y la *femme fatal*), la virtuosa (la acompañante fiel) y la viciosa (quien aparece como presa fácil de cualquier hombre)." (Soto 2013 p. 55), i posar en valor la complexitat de les identitats femenines.

La teoria fílmica, esdevé una amalgama de contribucions i opinions de la qual participen diverses autores que aporten eines conceptuals importants per aquest anàlisi.

Les aportacions de **Laura Mulvey (1975)** són considerades el punt de partida de la teoria fílmica. A *Pleasure and Narrative Cinema* (Mulvey, 1975) destaca mitjançant l'estudi de les representacions cinematogràfiques de Hollywood, l'estructura patriarcal en aquestes. El seu anàlisi es basa en la dona-objecte i la necessitat de la masculinització de l'espectador, que independentment del seu sexe biològic, es veu obligat a assumir un paper masculí, com a conseqüència del rol que s'atorga al sexe masculí (poder, acció, activitat), predominant al femení, que esdevé passiu i supeditat al masculí.

D'altra banda, **Teresa de Lauretis (1989)** fa una crítica a la conceptualització de gènere entesa únicament com a diferència sexual, ja que aquesta percepció dificulta establir les diferències i noves identitats entre les dones, i per tant construir identitats allunyades dels estereotips predominants. Explica aquest fet, a través de la teoria de Foucault, la tecnologia del gènere, reforçant el fet que la sexualitat, "no existe

originalmente en los seres humanos, sino que es el efecto de "una compleja tecnología política" (de Lauretis, 1989, p. 2).

Per tal de concloure i posar en valor les aportacions socials que van fer aquestes dues dones al camp del cinema, cal dir que, tot i que, és evident que l'estructura patriarcal, també en el món audiovisual, comporta rigidesa en els cossos i les identitats de les subjectes socials, aquesta mateixa rigidesa, ha donat lloc al debat i mitjançant la teoria fílmica feminista, han esdevingut espais de resistència per construir, transformar i reconceptualitzar narratives, com el fet d'entendre el gènere més enllà de la diferència sexual o el d'assumir la complexitat i diversitat identitària de la dona, com a un fet.

4. Els constructes socials: feminitat i masculinitat

Per poder aprofundir en l'anàlisi de les representacions, cal entendre la masculinitat i feminitat com a constructes socials, amb connotacions i significats implícits. Aquests ja eren presents a l'antiga Grècia. D'aquest fet n'és un exemple, quan Plató a la República (370.a.C), introdueix la diferència i predisposició del sexe masculí davant algunes professions respecte al femení:

¿Conoces alguna profesión en la que el género masculino no sea superior al femenino?, pregunta Platón a Glaucón. Y el mismo se adelanta a responder "No perdamos el tiempo en hablar de tejido y de confección de pasteles y guisos, trabajos para los cuales las mujeres parecen tener cierto talento (...)" (Lopez i Guida, 4, p. 2000).

Aquest fragment és un exemple de la perpetuació històrica de l'ideari de superioritat masculina, com a base de la societat patriarcal. Aquest ideari s'ha imposat gràcies al que Pierre Bourdieu anomena violència simbòlica(1970) la violència on els opressors (constructe masculí) impostada cap a les oprimides (constructe femení)

de forma natural. Segons l'autor, aquestes estructures es troben tant arrelades i normalitzades als nostres cossos, que es fa gairebé impossible, detectar-la com a violència.

Al llarg dels anys aquest constructe ha anat adaptant-se i variant, tot i que reproduint aquesta desigualtat, segons la cultura i el moment històric. En aquest sentit, López i Güida (2000) esmenta que per tal de comprendre a què es refereixen els conceptes masculinitat i feminitat, cal tenir en compte que *“las culturas construyen los modos de “ser mujer” y de “ser varón”* (p. 3). De la mateixa manera que Simone de Beauvoir (1949) afirma que *“No se nace sino que se deviene mujer”*, no es neix home, sinó que s'és.

A la cultura occidental s'entén la dualitat d'allò femení i masculí, com a conceptes oposats i a la vegada complementaris. Així ho exposa Lopez i Guida (2000) quan diu que l'occidentalisme identifica allò femení amb la passivitat i l'afectivitat i allò masculí "contraparte y complemento" de la dona (p. 3).

Seguint la mateixa línia, podem entendre que la construcció social d'allò femení *“nos exige a las mujeres ser delgadas, bellas, serviciales y al mismo tiempo, en un precario equilibrio, virginales y follables, la construcción de lo masculino obliga a los hombres demostrar y redemostrar constantemente que, bueno, son eso: hombres.”* (Halloway, 2017, p. 32).

Davant doncs, d'aquesta rigidesa en la construcció dels gèneres, on la dona esdevé clarament “el segon sexe”, cal dir que els homes també pateixen les conseqüències d'haver de ser “homes”, presents, per exemple, en la creença de que tal i com exposa Terry real (1998), neixen amb una masculinitat innata, *“por tanto, una menor necesidad de confort, protección y afecto justo tras haberse producido el alumbramiento y pese a que los bebés no poseen comportamientos categorizables*

por género.” (Halloway 2015 p.32), per tant podem concloure que la construcció hegemònica dels dos gèneres, resulta en situacions de desigualtat per ambdós sexes.

Tot i aquesta perpetuïtat, respecte a l'organització social, cal dir que els gèneres no són estàtics. Els models de feminitat i masculinitat, actuals, res tenen a veure amb els de l'antiga Grècia o, sense anar tan lluny, amb els del segle XX. Per tant, cada cultura i cada època, otorga significats als cossos de les dones i els homes, dels quals esdevenen els estereotips i rols de gènere.

4. Estereotips i rols de gènere

Els estereotips de gènere fan referència a un conjunt de creences compartides que resulten en una imatge idealitzada respecte a quines característiques han de tenir els homes i les dones. Aquests, a la vegada, són la manifestació d'una societat sexista, és a dir, que es construeix d'acord a la diferència sexual.

Linares (2012) atribueix als estereotips de gènere les següents característiques;

- Tenen una gran capacitat de simplificar la realitat, homogeneïtzant quelcom diferència a nivell individual o de grup.
- Són resistents al canvi. Tot i l'evolució social, els estereotips han estat transmesos i han perpetuat els significats socials respecte als homes i les dones, mitjançant transmissions i interaccions socials.
- Categoritzen a la població en grups, establint les diferències entre uns grups i els altres.

Els rols de gènere fan referència a les expectatives i normes socials assignades a homes i dones en funció del seu gènere, i s'estableixen vers com la societat espera que es comportin i es relacionin amb la resta.

El fet d'imposar rols i comportaments pot arribar a limitar les llibertats, la capacitat de desenvolupament de les persones i perpetuar desigualtats. Les persones som éssers socials, i per tant, requerim aquesta relació, tot i que com fer-ho, si sentim que la nostra identitat no encaixa en cap dels dos constructes establerts?, i per tant ens trobem fora de la norma social? Serà necessari, per tal de poder acollir aquesta diferència i trencar amb el binomi home/dona estereotipat, *“Modificar las prácticas sexistas vigentes requiere transformar los códigos culturales y los estereotipos de género existentes”* (Lamas, 1998, p. 197)

5. Les pel·lícules d'animació com a eina socialitzadora i constructora d'identitats

Partim de l'afirmació que el cinema és socialització. A través de les pel·lícules d'animació les espectadores -infàncies principalment- adquireixen models de comportament, valors i normes socials, que reflecteixen la societat actual, tot i que *“en demasiadas ocasiones, ese espejo se presenta distorsionado”* (Núñez y Loscertales, 2007 p. 58). Aquesta dona lloc a la idealització dels personatges i la creença d'un l'estil de vida, que resulta fictici.

Doncs bé, durant aquesta adquisició de valors, de vegades el cinema, mostra elements negatius carregats d'invisibilitat i subtileza, que dificulten la detecció i el tractament d'aquests elements, i per al contrari les espectadores esdevenen susceptibles d'adquirir-los. Fent referència del procés de socialització que es dona a través de la visualització de pel·lícules, farem un anàlisi respecte al cinema

d'animació sexista, concretament, analitzant a partir de la detecció de grans trets, respecte la representació que es fa de les dones i els homes, a les pel·lícules d'animació de Disney/Pixar, ja que l'objectiu d'aquesta investigació està centrat en l'anàlisi de la pel·lícula *Enredados*.

La història d'una pel·lícula d'animació es desenvolupa a través de la cerca per al compliment de les seves necessitats i objectius i les fites que volen aconseguir els seus personatges: figures femenines i masculines que resulten en ideals a seguir. La/el protagonista, mostra les seves debilitats, les seves pors i en definitiva aquells elements que l'apropen a la humanització i que fan a l'espectadora identificar-se amb ella. Cal dir que el comportament de la protagonista, en cap cas serà lineal, sino que durant tot el film, anirà variant. A aquesta variació se la denomina com a "arco de transformación" del personatge. Antonio Sanchez Escalonilla (2014), proposa categoritzar els arcs en cinc tipus: arc pla, transformació radical, arcs moderats, arc traumàtics i les transformacions circulars del personatge.

Si analitzem a les protagonistes de les pel·lícules d'animació de Disney de les últimes dues dècades, aquestes han estat centrades en les crisis internes que generen els personatges (Finch, 2011). En aquesta línia, Cuenca y Martínez afirmen que (2017): "[l]os deseos y las necesidades que les van surgiendo, la toma de decisiones y aprender a afrontar cualquier situación frente a la resolución de los conflictos generan crisis internas que les hacen evolucionar" (p. 33). Veiem que fins als anys 90, Disney ha construït arguments basats en les construccions de gènere estereotipades i hegemòniques de l'home i la dona. En aquesta etapa es representen dones protagonistes, que pateixen desgràcies, esdevenen vulnerables, sense referents materns i requereixen ser salvades per heroics prínceps. Tal com

assenyala Aguado i Martínez (2015, p. 54): “*un marco metafórico que describe el ideal de mujer representado en ligado a cuatro principios: la belleza, la dulzura, la bondad (esencialista) y una alegría conformista (sumisa). Todo ello asentado sobre un obvio patriarcado de coerción.*”

Tenint en compte les construccions de les protagonistes, entenem que de transformació serà clau per a poder transmetre a les espectadores quelcom transformació i canvi de rol, en la percepció i construcció dels personatges femenins i masculins. Per tal que pugui esdevenir una subversió dels rols de gènere, també al món de l'animació.

5.1 L'evolució Disney en la construcció de les princeses

Les pel·lícules Disney d'animació han anat canviant amb el temps, i més concretament la construcció de les personatges femenines, en consonància amb els canvis socials, també. Els canvis en la representació de les princeses Disney es poden identificar al llarg de les diferents èpoques.

A l'època Clàssica, compresa entre els anys **1937 i 1967**, trobem, pel·lícules com *Blancaneus* (1931), *Ventafocs* (1950) i *La bella dorment* (1959), que comparteixen característiques comunes: d'una banda, la bellesa idealitzada, no sexualitzada i normativa respecte a elements com la corporalitat i la raça (de pell blanca, ulls grans i desperts, complexió prima...); d'altra banda, un perfil psicològic basat en la indefensió, la delicadesa i la innocència, una actitud connectada amb la concepció hegemònica del sexisme, on la dona és percebuda més propera a la naturalesa, totalment submissa a l'amor romàntic i adscrita a l'espai privat.

Més tard, amb el **renaixement de l'animació dels anys 1989 i 1999**, trobem films com *La Sirenetta* (1989), *La bella i la bèstia* (1991), *Aladdin* (1992), *Pocahontas*

(1995) i *Mulan* (1998). Aquestes pel·lícules trenquen amb la idea de dona maternal de bellesa idealitzada i submisa, i passen a mostrar una imatge més sensual i amb una conducta inquieta i rebel. En mostra curiositat per l'exterior, els personatges femenins d'aquesta etapa adopten un paper més actiu. Així tot, es tracta de personatges que continuen supeditades a un figura masculina, que la "cuida, protegeix i decideix".

Per últim, tenim el **revival de las princeses Disney**, entre els anys **2009 i 2016**, on trobem films com *Tiana y el sapo*(2009), *Brave*(2012), *Enredados*(2010). La característica més destacada és el fet de que aquestes princeses no s'esperen a cap príncep per a ser salvades, elles prenen **la iniciativa**, i a més lluiten per aconseguir allò que desitgen a través d'eines considerades tradicionalment femenines com la intel·ligència emocional,. Aquest és un canvi important, perquè allò associat a la feminitat passa a ser el mecanisme que mou l'acció, i per tant, que ajuda en l'arc de transformació del personatge, afavorint la visibilitat i la representació positiva d'aquests trets. No obstant això, també queda preguntar-se si també implica alguna limitació.

A partir d'aquest breu recorregut per algunes de les etapes més destacades en les produccions de Disney/Pixar hem vist com les representacions femenines han anat canviant la manera de construir les personatges de les produccions d'animació no té res a veure amb la imatge tan estereotipada de les primeres pel·lícules. Tot i això, cal qüestionar-se si aquest canvi "[...]se trata de una faceta más del "patriarcado de consentimiento", que disfraza el sexismo cultural bajo una careta de inocentes y apolíticas modificaciones" (Aguado i Martínez., 2015, p. 60).

6. Metodología

La metodologia a emprar en aquesta recerca és de caràcter qualitatiu i busca entendre una situació concreta a partir d'una "*comprensió profunda dels significats i definicions de les situacions tal com les viuen i interpreten les persones que formen part d'un entorn social en concret*" (Ballestin, 2008, p. 27).

Per tal de dur a terme aquesta fita, es farà ús de tècniques qualitatives, en concret, l'anàlisi de contingut fílmic i el grup discussió. Es justifica l'elecció de l'esmentada tècnica en el fet que aquesta recerca, busca analitzar en profunditat un fenomen concret (la reproducció de les representacions de gènere a la pel·lícula *Enredados*), i ho vol fer, tenint en compte les veus i intervencions de les infàncies, que són subjectes que formen part del medi social a analitzar. Justament aquest, és el potencial del grup de discussió, ja que "[d]urant la seva conducció, els participants comparteixen i comparen i, en darrera instància, reelaboren els seus punts de vista amb els de la resta d'integrants del grup." (Fàbregues i Paré, 2010, p.7). És a dir, a partir de discursos propis aporten significat al fenomen que ens proposem investigar, la reproducció i subversió d'estereotips per raó de sexe.

6.1 Anàlisi de contingut fílmic

Tal com hem explicat prèviament, la metodologia consisteix en dues parts: un anàlisi de la pel·lícula *Enredados*. Per aquesta part s'analitzen dues escenes concretes, escollides en funció d'una primera detecció d'elements sexistes que perpetuen i subverteixen rols i estereotips basats en el sexisme. A la primera escena escollida, a través de la interacció entre mare i filla, i mitjançant la lletra de la cançó, "*Madre sabe más*" s'analitza la relació materno-filial i l'expressió i representació d'ambdues dones des d'una perspectiva de gènere, explorant temes com l'empoderament femení o les

relacions de poder. En definitiva, s'exemplificarà l'esmentada evolució de les dones als films de Disney i Pixar, respecte a les princeses que apareixen en etapes anteriors com l'època clàssica o època del renaixement de l'animació.

A la segona escena analitzada, "El patito Frito" s'explora la representació masculina que es fa al film, mitjançant la descripció de l'aparença física i el comportament dels homes de la taverna, on en Flynn, porta a la Rapunzel, per tal de distreure-la del seu propòsit i fer-la tornar a la torre.

6.2 Grup de discussió

En la segona part, per tal d'obtenir "*un rang ampli d'idees, opinions i experiències entorn de l'objecte investigat*" (Fàbregues i Paré, 2010, p.9), es realitza un grup de discussió amb infàncies. Prèviament al grup de discussió, es va visualitzar en grup, la pel·lícula *Enredados*. Posteriorment, mitjançant un guió de qüestions formulades d'acord al plantejament inicial d'aquesta recerca, es va dur a terme el grup de discussió, el qual cercava generar un espai de debat i reflexió entorn la pel·lícula i observar, a través de l'espontaneïtat de les infàncies, el grau de detecció vers els elements estereotipats per raó de gènere. Posteriorment seran transcrites i analitzades de manera simultànea, les frases o expressions més destacades i que donin resposta, als objectius plantejats, finalitzant amb un apartat de conclusions.

La finalitat d'haver escollit aquesta tècnica, radica en "*conèixer no solament les formes de parla que comparteixen els participants, sinó també les seves experiències comunes i les formes compartides de donar sentit a aquestes experiències*" (Fàbregues i Paré, 2010, p. 16). Amb l'ús d'aquesta tècnica es busca poder comprendre i percebre, a través de paraules, interacció, comunicació no verbal, i en resum percepcions i opinions de les mateixes protagonistes (infàncies):

de quina manera i en quina mesura detecten o adquireixen com a “naturals” aquests trets sexistes, que es mostraran a través de la construcció del marc teòric i de l’anàlisi del film.

S’ha dut a terme el grup de discussió, una tècnica qualitativa per donar resposta als objectius emprats i especificats a l’apartat 1.2.1. Es va realitzar l’1 de Juny del 2024 a les 11.00h del matí. El grup s’ha seleccionat, tenint en compte que és el principal públic del producte a analitzar. Tal i com es mostra a la taula es conformarà de la següent manera;

1 NEN(A.Z) 8 anys	1 NENA(V.P) 7 anys
1 NEN(P.I) 8 anys	1 NENA(A.I) 6 anys

Respecte a la heterogeneïtat del grup vers el sexe, es justifica en el fet de poder analitzar els punts de vista a partir dels dos constructes tractats durant la investigació (femení i masculí), a més d’afavorir la diversitat a l’hora de crear discursos, ja que tal com afirmen Fàbregues i Paré: , “hi ha d’haver prou diversitat per a facilitar l’intercanvi lingüístic entre els participants i maximitzar l’exploració de les seves diferents perspectives”(Fàbregues i Paré, 2010, p. 17).

La discussió va ser moderada per mi, i es pren aquesta decisió en el fet que conec a les diferents membres del grup, i aquest coneixement m’aporta eines per a facilitar que el grup esdevingui més distès, dinàmic i es faciliti la participació i interacció de cada membre.

7. Anàlisi

La pel·lícula *Enredados* (2010) està basada en el conte Rapunzel (1812) escrit pels germans Grimm. Tot i que mantenen semblances i parteixen d'un mateix fet (l'empresonament d'un noia a una torre custodiada per una vella dolenta), la pel·lícula mostra evidències de l'època en que es produïda i al·ludeix elements impensables al segle XX. Un exemple d'aquest fet es mostra al següent fragment del conte original, on el príncep ofereix a la Rapunzel ser la seva dona només conèixer-la, i aquesta accepta perquè és guapo i perquè pensa que la pot estimar més que la vella;

Al escucharlo perdió Verdezuela el miedo, y cuando él le preguntó si lo quería por esposo, viendo la muchacha que era joven y apuesto, pensó, "Me querrá más que la vieja, y le respondió, poniendo la mano en la suya: "Sí; mucho deseo irme contigo".(Grimm i Grimm, 1812)

Aquest anàlisi vol explorar com ha anat canviat la percepció i el reconeixement dels drets de les dones transmesos a les pel·lícules. I per tant, esdevinguin susceptibles de ser transmesos a les infàncies, que són el principal públic del producte a analitzar.

7.1. Anàlisi de contingut de la pel·lícula

Per tal de dur a terme l'anàlisi de la pel·lícula *Enredados* (2010), en primer lloc s'han seleccionat dues escenes diferents que mostren aspectes clau amb relació a la reproducció o subversió dels estereotips de gènere.

L'anàlisi s'ha realitzat considerant una serie de paràmetres:

- Representació dels personatges femenins i masculins: cossos i trets de personalitat

- Arc de transformació i acció: com canvia el personatge? qui mou l'acció? què fa?
- Relacions entre els personatges
- Aspectes cinematogràfics que reproduïxen o subverteixen els estereotips de gènere
- Discursos sexistes

- **Escena cançó “Madre sabe más” (12:52-15:17)**

Descripció de la escena:

La Rapunzel demana a la seva madrastra Gothel sortir de la torre per veure els fanalets que apareixen al cel i que ella veu per la finestra tots els anys pel seu aniversari. Gothel li respon de manera negativa amb la cançó “ Madre sabe más”.

Personatges:

En aquesta escena apareixen dues dones, la Rapunzel, com a protagonista, i la madrastra Gothel, com a antagonista. Ambdues són representades de forma molt diferenciada:

Rapunzel: Seguint els estàndards de l'època Clàssica de Disney, es mostra amb un cos prim i una figura estilitzada. Té una cintura molt estreta i unes cames llargues, es de pell blanca, i té uns grans ulls verds.

A l'escena Rapunzel, és representada com a una jove indecisa, vulnerable i innocent, que té el desig de sortir de la seva presó (la torre), però a la vegada, mostra un llenguatge corporal que s'observa rígid i encogit (13:44) i que denota inseguretats i por, davant de la resposta que li dona la mare Gothel, que li explica totes aquelles coses negatives que trobarà fora.

En termes d'arc, és important tenir en compte que estem a l'inici de la pel·lícula i que malgrat es representi a la Rapunzel d'una forma més submissa, aquest és el punt de partida. Per tal de fer un anàlisi més complet del que transmet el film, és important considerar l'evolució del personatge al llarg del metratge.

Mare Gothel: Seguint els estàndards de l'època del renaixement de l'animació es mostra un cos de dona voluptuós, amb corbes, com un pit més gran i uns malucs pronunciats, que mostren sensualitat i evoquen una edat més madura. És de pell blanca i té unes celles fines que juntament amb els grans ulls grisos, resulten molt expressius. En termes d'arc, el personatge antagonista de la Mare Gothel, no experimenta una transformació, sinó que es manté lineal i fidel a les atribucions negatives (egoisme, manipulació, obsessió amb la bellesa eterna) que la conformen des dels inicis, fins al final de la pel·lícula, on aquestes atribucions, la porten a la mort.

A l'escena madre Gothel és representada com a una persona dramàtica amb gestos grandiloqüents i controladora. Té actituds de persona cuidadora, per exemple quan fa suaus copets amb la mà al cap de Rapunzel (12:58) i a la vegada en té de maltractament, quan l'estira del cabell, per després oferir-li una abraçada (13:32).

Per tal de mantenir-se jove, la Gothel, ha d'acaronar el cabell de la Rapunzel i cantar una cançó "brilla linda flor". L'escena mostra el control i la influència que té i vol seguir tenint vers la Rapunzel, simplement pel fet de mantenir la seva pròpia joventut, es fa evident aquest fet, quan acaricia i abraça el seu cabell (13:05), que es el que li aporta joventut.

Aspectes cinematogràfics:

Aquesta relació de desigualtat i control, es reforça a través de diverses estratègies cinematogràfiques.

- Respecte als plans durant l'escena, es mostren dos en què la mare Gothel puja unes escales i la Rapunzel es queda en una posició inferior (13:18) (14:04). Amb aquests plans, tenim la referència visual d'aquesta relació jeràrquica entre les dues dones.
- Cada personatge queda associat a diferents colors, que es mantenen al llarg del film, una forma de representar els seus trets. Per a Rapunzel es presenten colors pastissos com el rosa i el lila que ens transmeten dolçor i innocència i per a la mare Gothel colors foscos com el grana, que evoca perillositat.
- Els efectes de llums també és clau, ja que durant el desenvolupament de l'escena la llum va canviant en funció de si està la Rapunzel al pla o no. La llum s'enfoca en ella, clara i una espècie de aura "angelical"; mentres que a la mare Gothel se la il·lumina amb llums tènues i canvis bruscos d'il·luminació, que representen la dualitat del seu comportament respecte a la Rapunzel. Per tant, la il·luminació és una altra estratègia per a reforçar tant els trets de cada personatge, com la relació que mantenen.

Discursos amb relació al gènere:

A més, a l'escena s'identifiquen discursos carregats de components sexistes i d'estereotips relacionats amb el gènere.

La madrastra dolenta i manipuladora: La mare Gothel es mostra dolenta, egoista i obsesionada amb l'aspecte físic. Aquesta escena mostra l'estereotip de la madrastra, que usa el xantatge i avantposa les seves necessitats, en aquest cas

relacionades amb la bellesa eterna, a les de la seva fillastra. Aquest fet es fa evident quan diu: *Márchate ahora mismo, lo merezco, Deja morir sola a tu mamá Y un día verás que es tarde ya. (13:11) Pato mareado, mm, ¿no te ves? Y además te sale papada. Lo digo porque te quiero (14:29)*

Per altre costat, el concepte de madrastra reforça l'ideal -també estereotipat-, de la dona mare perfecta. El concepte de madrastra ha estat transmès als contes i encara avui, es troba carregat de connotacions negatives. Tal com explica Moncó:

Respecto a las madrastras vemos que si superamos lo que de ellas dice el Diccionario de la Lengua Española en su primera acepción (mujer del padre respecto a los hijos llevados por éste al matrimonio) todas las demás entradas permiten apreciar que es término despectivo de madre, una cosa que incomoda o daña[.] (2014, p. 123).

La bellesa de les dones: Es perpetua el discurs de la importància del físic i la necessitat de bellesa en les dones per a poder sortir al món exterior. Es veu en aquesta part de l'escena quan la mare Gothel canta: *Crédula y feliz, niña descarriada, pato mareado, mmm, ¿no te ves? Y además te sale papada(14:29)*, amb aquest discurs es reforça la idea de la necessitat de perfecció en l'aparença física per ser valorada i acceptada socialment, a més de posar en evidència, com la societat esdevé adultocèntrica, (*Crédula y feliz, niña descarriada*) i situa en una posició d'incapacitat per a ser a la societat a les infàncies, menyspreant característiques, atribuïdes a aquestes.

Violència i invalidació dels sentiments de les dones: La mare Gothel invalida i ignora allò que li demana Rapunzel, fent-la dubtar de la seva percepció i

atemorint-la amb monstres i altres coses dolentes: Per exemple, diu: *Monstruos feos, hiedra venenosa, caníbales también, la peste (No) sí, viudas negras, el hombre del saco.*(13:39).

Aquesta perpetua l'expressió "estás loca" o el esmentat gaslighting, tipus de violència generalment exercida contra les dones. A més utilitza elements com l'home del sac, els monstres o les enfermetats, elements usats històricament a la literatura, per "amençar" a les infàncies i aconseguir la seva obediència mitjançant la por.

Debilitat femenina i dependència: Amb les seves paraules, Gothel perpetua i fa visible l'estereotip de la debilitat femenina i la necessitat de tenir una figura d'autoritat per a estar fora de perill: *Eres una frágil flor, un brote todavía un retoño sin hacer. ¿Sabes por qué estás en esta torre? (Lo sé, pero) así porque aquí estás a salvo (...) Madre está aquí, madre te protege.* (12:57). En aquest apartat, també podem fer referència a la **relació d'opressió de les mares cap a les filles**, aspecte de la maternitat considerat tabú, però que en aquest cas, es justificat pel fet de ser una relació filla-madrastra, que tal i com hem esmentat abans, ja inclou per se una connotació negativa.

Tot i que no tan evident, he trobat un element que suggereixen subversió:

Protagonisme i poder femení: L'actitud de la mare Gothel, tot i que és evident que reforça molts estereotips hegemònics, també, representa una figura de poder i és una de les protagonistes i antagonistes principals en la història, posició o paper que tradicionalment podríem identificar més amb una figura masculina. De totes maneres, hem de tenir en compte, que la mare Gothel és l'antagonista de l'escena i tal com hem vist representa un model de feminitat oposat al de la protagonista. D'una banda, és interessant veure que aquest poder és representat per una figura

femenina, però si aquesta queda associada a la figura d'antagonista o villana, pot ser difícil per al públic rescatar aquests trets en positiu. Com fan evolucionar al personatge i si li donen context per actuar com actua serà determinant.

- **Escena "Taverna el patito frito" (37:10- 42:29)**

Descripció de la escena:

En aquesta escena en Flynn, adopta un paper momentani, d'antagonista, ja que intenta evitar el propòsit de Rapunzel. Ella vol anar a veure els fanalets, i per tal que torni a casa i li retorni la seva bossa amb el tresor robat, en Flynn la porta a una taverna que té un ambient amenaçador i és plena d'homes aparentment molt perillosos. Aquests homes han trobat la nota de recerca i captura d'en Flynn i comencen a barallar-se per saber qui li donarà caça i cobrarà la recompensa, fins que la Rapunzel ho impedeix.

Personatges:

A l'escena apareixen diversos personatges: la Rapunzel, en Flynn i alguns homes que es troben a la taverna, els quals unificarem en un cos, on destacarem els trets més generals de tots ells, ja que es mostren de forma força homogènia.

Flynn: En Flynn és representat com un home jove, tot i que encaminat cap a l'adulthood, evident en les arrugues que li apareixen al front i la seva barba incipient. És de complexió prima, tot i que musculada. Té uns grans ulls marrons i uns cabells castanys i brillants. Va vestit amb una roba que es percep còmoda, i afavoridora, marcant el seu cos musculós, i que suggereix que és una persona aventurera, tot i que també preocupada pel seu físic.

A l'inici de l'escena mostra una actitud relaxada i tranquil·la, que denota confiança en ell mateix. En Flynn, fa gestos exagerats i manté els braços i les cames obertes (37:19), mentres va narrant a la Rapunzel amb ironia i diversió, les olors desagradables del local. Interactua amb naturalitat amb els homes de la taverna “es sangre eso del bigote?”(37:38) i mostra fatxenderia. Però a mesura que va avançant l'escena i els homes de la taverna el reconeixen i el volen entregar a la guàrdia, en Flynn s'espanta i adquireix una postura més encongida que reflecteix por i incertesa. Respecte a l'arc del personatge, cal dir que, l'escena del “patito frito”, serà crucial per a l'inici de la seva transformació, el qual, als inicis es mostra egoista i superficial, i a partir de la cançó de Rapunzel, és capaç d'expressar els seus somnis, desitjos i acceptar que el salvi seva companya.

Respecte a la relació amb la Rapunzel, inicialment s'observa que en Flynn mostra una actitud de superioritat i la tracta amb certa condescendència: “Ui tienes mala cara rubita, deberíamos irnos a casa y dejarnos de historias” (37:48), empenyent-la cap a dins de la taverna i mostrant una actitud burleta vers la por de Rapunzel. A mesura que avança l'escena aquesta actitud canvia, i esdevé d'admiració i estupefacció, en veure com l'estratègia de la Rapunzel resulta, quan ella ordena als homes “Soltadlo de una vez” (38:38).

Rapunzel: A l'inici de l'escena es mostra espantada i amb una postura corporal encongida que denota por i indefensió, a més col·loca davant de la cara la paella que usa com a arma de defensa. Tot i així, a mesura que avança l'escena, Rapunzel canvia la seva actitud, i quan veu al seu amic Flynn en perill, utilitza les seves armes -la paella i el seu cabell- per a alliberar-lo (38:28).

L'aspecte interessant d'aquesta escena es que mostra el contrari del que sol passar normalment: en l'arc del personatge masculí es passa de la seguretat a la por i la

indefensió; i és el personatge femení qui resol l'escena, passant de la inseguretat a la valentia.

A més, Rapunzel, mostra la seva personalitat i expressa el seu desig i demana empatia cap al compliment d'aquest: “Llevo soñando con ello toda la vida, un poco de humanidad” (38:54).

Homes: La gran majoria d'homes que apareixen a la taverna es presenten com grans, musculats amb cicatrius, pegats i aspecte poc polit. La gran majoria porta armes i denoten un aspecte de perillositat i violència, que reforcen amb l'actitud violenta que mostren cap a en Flynn. Tot i aquesta primera impressió, conforme va avançant l'escena, i després d'escoltar a Rapunzel, deixen aquesta cuirassa i mostren que no només són homes temibles. “No soy tan cruel como pudiera uno pensar y aunque rompa alguna pierna soy también de los que sueñan” (39:54).

Aspectes cinematogràfics:

- Efectes de llum: Per tal de destacar l'ambient perillós i de desconfiança, que exposa en Flynn a la Rapunzel durant el principi de l'escena, a la taverna es mostra una il·luminació tènue amb elements que reforcen aquesta idea, com la llar de foc i les espelmes. També es mostren molts angles a l'escena sense llum, que poden ser un símil amb de les parts dels homes, que a simple vista no es veuen, i que una vegada són mostrades a través de la cançó, els homes són també il·luminats.

- Respecte als plans, i responent al dinamisme que demana l'escena, s'observa un moviment molt ràpid, que només es deté en moments crucials com quan la Rapunzel, expressa el seu somni (38:58).
- Destaquem també el contrast dels colors pastel del vestit de Rapunzel respecte els de la resta d'homes de la taverna, què són colors més ocres i terrosos i ens evocuen sensacions de brutícia o rudeses . Cal dir també, que el fet d'usar els mateixos colors fa que siguin percebuts com a un conjunt, i donant de manera parel·la el protagonisme al personatge de Rapunzel.

Discursos amb relació al gènere:

En aquesta escena identifiquem sobretot discursos i elements que subverteixen estereotips i rols de gènere.

Iniciativa femenina i canvi de percepció: La Rapunzel, s'allunya de l'estereotip de dona indefensa i estàtica, on la princesa es salvada, i és percebuda com a indefensa. De manera contrària, pren la iniciativa per a salvar-se a ella mateixa i al seu company Flynn. A més, trenca amb la creença d'usar la força per a imposar-se, i utilitzant les seves pròpies armes (el diàleg i l'empatia) aconsegueix revertir la situació de perill. Mostrant la subversió dels rols de gènere, i deixant enrere la falta d'acció en els personatges femenins.

Noves masculinitats: A l'escena s'experimenta una evolució i un trencament en la percepció dels rols masculins i femenins. A l'inici Flynn es mostra segur i còmode amb l'ambient hostil, però una vegada els homes el descobreixen i el volen entregar a la guàrdia es mostra indefens i vulnerable, i és rescatat per la Rapunzel,

subvertint el rol de príncep heroi fort i valent, que salva a la princesa. Mostrant la subversió dels rols de gènere, i donant pas a la vulnerabilitat masculina.

A l'inici de l'escena els homes de la taverna representen el conjunt d'estereotips i rols de gènere masculins, com la rudesia, la força, perillositat.. Una vegada comença la cançó, cadascun d'aquests homes revelen els seus somnis, que curiosament, la majoria estan relacionats amb aficions que s'identifiquen com a rol femení, com la cuina, col·leccionar unicorns, ser florista, dissenyador d'interiors... "A pesar de nuestra pinta, nuestra alma no es distinta. Tenemos dentro un sueño también" (42:05) canten.

7.1.1. Conclusions de l'anàlisi visual

Al llarg de l'anàlisi de les dues escenes, s'han tractat diversos temes, sempre sota la perspectiva de gènere. S'han explorat, les relacions de poder, les relacions materno-filials, la concepció de la dona-mare-madrastra, el reforçament dels estereotips per raó de gènere, així com el seu trencament, l'empoderament femení, les noves masculinitats, la representació femenina i masculina, etc. En definitiva, s'han analitzat de manera profunda tots aquells elements susceptibles d'esdevenir sexistes i subvertius del sexisme, per tal de concloure que concretament en la producció audiovisual *Enredados*(2010), tots dos hi son presents. Tot i això, trobem altres elements fílmics, com la il·luminació o l'enfocament de les personatges, que també ens aporten informació vers la qüestió sexista, però a l'hora, no resulten elements tant visibles. Per tant, i per a finalitzar, cal donar importància al fet de poder treballar tots aquells productes, en aquest cas audiovisuals, desde una

perspectiva de gènere. No podem canviar les estructures d'un dia per l'altre, però, com van fer les sufragistes o les dones de la teoria feminista fílmica, podem generar debat, per a crear nous discursos allunyats d'aquells més hegemònics.

7.2. Anàlisi del grup de discussió

El grup de discussió es planteja, per tal d'obtenir un major coneixement i una millora en la diversitat d'opinions respecte a l'objecte d'investigació, *l'anàlisi del reforçament i la subversió de representacions diferenciades per raó de gènere*. L'exploració, es basa en una transcripció i anàlisi d'aquelles intervencions que esdevenen claus, per a evidenciar la informació presentada al marc teòric i per contribuir amb noves aportacions a la investigació plantejada.

A continuació exposo el temes més significatius per a donar resposta als objectius de buidatge d'aquest grup de discussió, organitzades en els blocs temàtics que componen el diàleg (annex 1).

Bloc 1. Primeres impressions

Els quatre infants coincideixen en el fet que els hi ha agradat la pel·lícula i que els seus personatges preferits són en Flynn i la Rapunzel. Es decanten per un o altre en funció del sexe: les nenes prefereixen la Rapunzel i els nens en Flynn. En general valoren les seves preferències en el cas de les nenes, per l'aparença física, la bellesa i la roba:

Una participant diu:

“M'ha agradat molt la Rapunzel, perquè és una princesa molt guapa i porta un vestit, a mi m'agraden molt els vestits.” A.I (nena, 6 anys)

En aquesta intervenció, es mostra com la nena, s'identifica i admira a la Rapunzel, principalment per les seves característiques físiques, -les quals es troben socialment considerades òptimes-, i per tant, aquest fet dóna lloc al reforçament d'estereotips, els qual poden ésser limitants a l'hora de poder percebre altres qüestions interessants, en aquest de la Rapunzel, com per exemple, la seva capacitat de decisió.

En el cas dels nens, destaquen el caràcter divertit d'en Flynn i a les seves capacitats físiques. Tal i com ho expressa un nen participant:

“Me gusta el Flynn, porque corre mucho, siempre se escapa de los malos”. P.I (nen, 8 anys)

Però també destaquen les característiques físiques de la Rapunzel, per exemple quan altre nen diu:

“Me gusta Flynn porque es divertido y buen escalador, pero Rapunzel también es guay, tiene mucha fuerza con el pelo.” A.Z (nen, 8 anys)

És a dir, encara que tant nenes com nens valoren positivament els dos personatges, ho fan respecte a aspectes vinculats a la feminitat i la masculinitat tradicional, i en aquest sentit es dona una generatització: les nenes valoren la bellesa i la roba dels personatges femenins i els nens les capacitats físiques, independentment del gènere del personatge. Aquest fet és important, perquè encara quan els nens valoren el personatge femení, ho fan perquè aquest incorpora trets tradicionalment associats a la masculinitat. Es divideixen les opinions respecte a qui és la protagonista. La majoria opina que és la Rapunzel, però hi han discrepàncies.

Un participant apunta:

“No, el protagonista es el Flynn, ¿no veis que es él? el que explica la història y el que salva a la princesa?” A.Z (nen, 8 anys)

A més d'identificar al Flynn com a protagonista, es justifica en base a una idea estereotipada d'aquests tipus de narracions (salvar a la princesa).

En contraposició a aquesta idea, altra participant assenyala:

“La princesa se salva sola, con su sartén y el príncipe la ayuda, pero la historia es de ella, la peli se llama *Enredados*, ¡por su pelo!” V.P
(nena, 7 anys)

Aquest comentari, mostra la possibilitat i la evidència de la subversió, que ens proporciona el diàleg. La nena a partir de les seves paraules, posa en qüestió un element filmogràfic molt recurrent en el temps, i que encara avui hi és present, i es el fet de que els homes, posin veu a les històries de les dones, i acabin essent protagonistes, de nou, desplaçant-les a un segon terme.

Bloc 2. Personatges

El grup torna a destacar les atribucions físiques de la Rapunzel, tot i que es mencionen també aspectes del seu comportament com la seva valentia a l'hora de resoldre problemes i la seva destressa per saber fer tantes coses:

“M'agrada molt el cabell de la Rapunzel, le brilla el pelo, y es valiente, lucha con su sartén, y sabe hacer muchas cosas: limpia, cocina, pinta, hace velas. La meva mama també sap fer moltes coses.” V.P
(nena, 7 anys)

En canvi amb en Flynn, com a l'apartat anterior, es destaca únicament -i - per la seva valentia i el fet que és divertit, i s'afegeix que resulta guapo.

Un participant diu:

“El Flynn es valiente, es un ladrón, mmmm, però bueno, es listo, porque siempre engaña a los malos.” A.Z (nen, 8 anys)

Mentres que altre afirma:

“ En Flynn es divertit, posa caras que fan risa i és guapo” A.I (nena 6 anys):

Es planteja el fet que en Flynn esdevingui un referent per a Rapunzel, fet que s'evidencia en aquesta cita:

“Lo que más me gusta de la Rapunzel es que es valiente, aunque a veces parece que tiene miedo, se atreve. El Flynn siempre ha sido valiente, creo que la princesa aprende de él.” P.I (nen, 8 anys)

Aquesta cita és important perquè planteja una diferenciació en la valentia (tret valorat positivament pel grup): aquesta és percebuda com a un element constant en i inherent al personatge masculí, mentre que en cas de la protagonista, es veu com a un element adquirit, precisament per l'ajuda del personatge masculí.

D'altre banda, hi ha quòrum en el fet que la dolenta és la madre Gothel, tal com s'apunta en la següent cita:

“La dolenta es la Gothel, sembla una bruixa, i tracta malament a la Rapunzel, ella no l'estima, no semba una mama.” V.P (nena, 7 anys)

Tal com es mencionava prèviament en l'anàlisi del contingut de la pel·lícula, aquesta cita apunta com els trets de l'antagonista són percebuts en clau negativa, no afavoreixen la identificació amb aquest personatge. És interessant però, que s'assenyala no només el seu aspecte, sinó sobretot com es relaciona amb la protagonista.

Bloc 3. Escenes favorites

Per aquesta part es fan dos grups dividits per sexe i cada grup ha d'escollir una escena que els hagi agradat molt.

Les nenes es debaten entre l'escena dels fanalets i quan la Rapunzel es retroba amb els seus pares. A la primera refereixen que els hi agrada pels colors i la cançó i el moment d'amor entre els protagonistes: "Quan surten les llums és molt guay, els colors són bonics, i ells s'estimen. M'agrada veure que estan contents i se quieren" (V.P nena, 7 anys)

Respecte a l'escena en què la Rapunzel es retroba amb els seus pares (reina i rei) i s'abracen es diu:

"Em va posar molt contenta quan la Rapunzel abraça als seus papas."

A.I (nena 6 anys)

Aquestes escenes són escollida pel seu valor emocional, perquè aprecien veure mostres d'amor.

Pel contrari, el nens escullen l'escena en què en Flynn escapa de la presó, exposen perquè hi ha lluita, i és divertida.

"Cuando el mimo despista a los soldados, es muy divertido, y el vikingo los manda super lejos!" (A.Z, nen 8 anys)

Un altre participant menciona la música, que és més ràpida i animada:

"La música es muy rápida, me dan ganas de bailar y correr también y los que ayudan al Flynn son muy graciosos." P.I (nen 8 anys)

De nou, les diferents escenes seleccionades pel grup, reproduïxen aspectes hegemònics de la feminitat i la masculinitat i una prioritació diferenciada basada en el gènere: en el primer cas, les nenes valoren aspectes emocionals i mostres d'amor; d'altra els nen valorar l'acció i l'humor.

Referent a la tristor, ambdós, nens i nenes coincideixen en l'escena on la Rapunzel perd els cabells (1:24:28). Es la que els fa posar més tristes, argumenten perquè en Flynn està ferit i la Rapunzel es queda sense cabell, i és maltractada per la Gothel.

“La escena del pelo, me da mucha pena, se queda con el pelo corto, por culpa de la mala.” (V.P nena 7 anys)

Bloc 4 Argument.

Respecte al tema principal hi ha gran diversitat d'opinió. Les més repetides són que el tema de la pel·lícula és que la Rapunzel trobi a la seva veritable família, que es casi amb en Flynn, i que escapi de la torre per veure les llums, com quan diu una participant:

“La Rapunzel quería ver las luces i trobar a la seva mama i al seu papa.” V.P (nena 7 anys)

En general comparteixen que els hi ha agradat el final i esmenten que han trobat a faltar que en Flynn i la Rapunzel es cassèsin:

“Jo pensaba que al final se iban a casar porque en las pelis siempre se casan el príncipe y la princesa.” (A.Z, nen 8 anys)

Coincideixen en el fet que el desig de la Rapunzel es veure els fanalets però discrepen respecte al d'en Flynn, algunes consideren que el desig d'ell és tenir els tresors que ha robat, i d'altres creuen que vol casar-se amb la Rapunzel, ser príncep i viure al castell. Algunes esmenten que en Flynn salva a la Rapunzel, però també apunten que ella el salva amb ell en alguna ocasió i utilitza les seves pròpies armes:

“Al principio la salva el Flynn, però ella después le salva cuando canta en el bar, se ayudan.” P.I (nen 8 anys)

En aquesta afirmació, l'infant reconeix la cooperació entre en Flynn i la Rapunzel, i amb aquest fet els situa en una relació d'igualtat i reciprocitat.

“El Flynn, es un lladre el que volia era quedar-se amb la corona de la princesa” A.I (nena 6 anys)

7.3 Conclusions Finals

Després de dur a terme l'anàlisi visual i el grup de discussió, podem afirmar que el film reproduceix estereotips i rols de gènere, tot i que també trobem alguns elements subversius dels mateixos, que es destaquen tant en l'anàlisi de la pel·lícula com en el buidatge del grup de discussió. Tot i així, és innegable que la gran majoria dels discursos reproduïts per les infàncies esdevenen emmarcats en els valors establerts i perpetrats pel patriarcat, i evidenciem aquesta afirmació en el següent llistat d'apreciacions resultants del grup de discussió:

- Elecció de la preferència de personatge segons el sexe que tenen.
- Identificació de qualitats positives masculines emmarcades en qualitats físiques i actituds com la diversió o la astúcia.
- Identificació de qualitats positives femenines emmarcades en l'aparença física i la bellesa.
- Tendència de les infàncies femenines cap a escenes emotives.
- Tendència de les infàncies masculines cap a escenes bel·ligerants.

Fent referència als esmentats elements subversius, entenem que donar aquest espai i per tant atorgar agència a les infàncies, obre un espai per a distingir i produir

altres discursos i reflexions, més enllà de l'estructura sexista establerta. Aquest fet és necessari per a minvar la tendència adultocèntrica actual que fomenta la diferència, naturalitza la desigualtat, i per tant aprofitant aquesta posició de poder, situa a l'infant en una posició d'inferioritat respecte l'adult, donant lloc a percebre les infàncies com a "recipients" buits, que cal omplir amb la saviesa i els coneixements culturals que proporciona l'adult. I per tant, entenent les infàncies com a "personas con menos capacidad para producir cultura o acceder a ella," (De Jara, 2018, p. 55), negant-los l'espai per a poder cultivar autonomia de pensament i contribuir culturalment, donant lloc a noves dinàmiques socials i nous discursos, que esdevenen necessaris, tal i com ha quedat reflectit amb el grup de discussió.

Per tal de concloure, vull destacar que el present treball, fent menció a la responsabilitat social que tenim com a educadores i al·ludint a l'obligatorietat de l'acompliment del codi deontològic, el qual, ens insta a donar resposta a l'encàrrec social, ens ubica en una situació de consciència vers el context que ens enmarca, mitjançant la revisió teòrica i la part metodològica, i a la vegada ens permet aprofundir al voltant d'una de les seves característiques més predominants i hegemòniques, el sexisme, i entendre que el nostre paper, com a professionals de l'educació social esdevé en ser "*acompanyants de presencia lleugera*", referenciant a Deligny(2015), per tal de, des d'aquest lloc, poder acompanyar, en aquest cas, a les infàncies en el procés de creació i discussió de nosu discursos.

8. Referències bibliogràfiques

Aguado Peláez, D., & Martínez García, P. (2015). ¿Se ha vuelto Disney feminista? Un nuevo modelo de princesas empoderadas. *Área Abierta*, 15 (2), 49-61.

https://doi.org/10.5209/rev_ARAB.2015.v15.n2.46544

AAVV. (2017). No nacemos machos: Cinco ensayos para repensar el ser hombre en el patriarcado. Ediciones La Social.

<https://edicioneslasocial.files.wordpress.com/2017/03/masculinidades-web.pdf>

Berga, A. (2005). La perspectiva de género: Una nueva mirada a la realidad social. *Educación Social: Revista de Intervención Socioeducativa*, 31, 15-24.

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/autor?codigo=331862>

Bruel dos Santos, T. (2009). Representaciones sociales de género: Un estudio psicosocial acerca de lo masculino y lo femenino [Tesis de doctorado, Universidad Autónoma de Madrid].

<https://repositorio.uam.es/browse?authority=a52707e8-74db-49cd-9295-f68ebc818afd&type=author>

Carrasco, P. A. (2007). El cine, una representación patriarcal del mundo. *Género y Comunicación*, 303, 129.

Chaves Jiménez, A. R. (2012). Masculinity and Femininity: What are we Talking About? (A. R. Chaves Jiménez, Trans.). *Revista Electrónica Educare*, 16, 5-13.

<https://doi.org/10.15359/ree.16-Esp.1>

Cuenca, N., & Martínez, N. (2021). La evolución de la masculinidad en Disney a través de *La Bella y La Bestia* de la versión animada de Kirk Wise y Gary Trousdale (1991) a la de acción real de Bill Condon (2017). *Diálogos Feministas sobre Masculinidades: Experiências, Desafios e Horizonte*, 43, 31-47.

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/revista?codigo=27365>

De Lauretis, T. (1989). *Technologies of Gender: Essays on Theory, Film, and Fiction*. Indiana University Press.

de la Jara Morales, I. (2018). Adultocentrismo y género como formas negadoras de la cultura infantil. *Revista Saberes Educativos*, 1, 47-67.

Enredados (Tangled). (2010). Nathan Greno, Byron Howard. EUA.

Fàbregues, S., & Paré, M.-H. (2010). *El grup de discussió i l'observació participant*. Universitat Oberta de Catalunya.

Gamba, S. B., & Diz, T. (Coords.). (2021). *Nuevo diccionario de estudios de género y feminismos*. Editorial Biblos. <https://elibro.net/es/ereader/uoc/189410?page=1>

Kawulich, B. B. (2005). La observación participante como método de recolección de datos. *Forum: Qualitative Social Research*, 6(2), 1-32.

Lamas, M. (1998). La violencia del sexismo. In A. Sánchez Vázquez (Ed.), *Facultad de Filosofía y Letras*. UNAM, Fondo de Cultura Económica.

Lamas, M. (2000). Diferencias de sexo, género y diferencia sexual. *Cuicuilco*, 7(18).

Lerner, G. (1990). El origen del patriarcado. In *La creación del patriarcado* (pp. 310-345).

Linares, Gemma (2012). *Violència de gènere i acció socioeducativa. Violències, prevencions i acció socioeducativa*. Barcelona: FUOC.

López, A., & Güida, C. (2000). *Aportes de los estudios de género en la conceptualización sobre masculinidad*. Santiago: Universidad de Chile.

Loscertales, F., & Núñez, T. (2008). El cine de animación visto en casa: Dibujos animados y TV. *Comunicar: Revista Científica de Comunicación y Educación*, 31. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/revista?codigo=323>

Moncó Rebollo, B. (2014). Madres y madrastras: Modelos de género, heterodesignación y familias reconstituidas.

Montes, B. (2010). Discriminación, prejuicio, estereotipos: Conceptos fundamentales, historia de su estudio y el sexismo como nueva forma de prejuicio. *Iniciación a La Investigación*. <https://revistaselectronicas.ujaen.es/index.php/ininv/article/view/202>

Muñoz Saavedra, L. (2019). La lucha por la igualdad plena, la sexualidad libre, la denuncia de la invisibilidad del trabajo doméstico y de los estereotipos sexistas.

Pujal i Llombart, M. (2007). El feminismo. <https://openaccess.uoc.edu/bitstream/10609/111386/8/EI%20feminismo%20CAST.pdf>

Plaza, J. F., & Delgado, C. (2007). *Género y comunicación*. Editorial Fundamentos.

Solano, A. (2017). Hobbes: Una excepción al contrato sexual. *Revista de Filosofía de la Universidad de Costa Rica*, 56(145), 107-115. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/revista?codigo=10491>

Stolke, V. (2004). La mujer es puro cuento: La cultura del género. *Revista de Estudios Feministas*, 12(2), 26. <http://www.scielo.br/pdf/ref/v12n2/23961.pdf>

9. Annexos

Guió del grup discussió

Bloc 1. Primeres impressions.

- ¿Us ha agradat la pel·lícula?
- ¿Quin és el personatge que més us ha agradat? perquè?
- ¿Qui creieu que es el/la protagonista de la pel·lícula?

Bloc 2. Referent als Personatges.

- Que es el que més us ha agradat de la Rapunzel? Com creieu que es ella?
(personalitat i físicament)
- Com actua la Rapunzel quan té problemes?
- Que es el que més us ha agradat d'en Flynn? Com creieu que es ell?
(personalitat i físicament)
- Com actua en Flynn quan té problemes?
- Qui creieu que es el/ la dolent/a? perquè?
- Com és aquest/a dolent/a?(personalitat i físicament)

Bloc 3 Referent a escenes de la pel·lícula.

- Quina escena us ha agradat més?
- Hi ha hagut alguna escena que us hagi fet sentir tristes?
- Que us ha semblat l'escena on en Flynn arriba a la torre?

- Que us ha semblat l'escena on la Rapunzel entra a la taverna?

Bloc 4 Referent a l'argument.

- Quin creieu que és el tema principal de la pel·lícula?
- Que us ha semblat el final de la pel·lícula? us ha sorprès alguna cosa?
- Quin creieu que és el desig de la Rapunzel? i el d'en Flynn?
- La Rapunzel necessita ser salvada? qui la salva?